

Nataliia Kostyshyn

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Chortkiv Educative and Research Entrepreneurship and Business Institute
of West Ukrainian National University*

Tetiana Yakovets

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Chortkiv Educative and Research Entrepreneurship and Business Institute
of West Ukrainian National University*

TRANSFORMATIONAL PROCESSES OF SOCIAL SERVICES PROVISION IN TERRITORIAL COMMUNITIES TO IMPROVE THEIR QUALITY STANDARDS

Summary

The practical application of the basic structural principles of the decentralization reform in Ukraine has led to the development of local self-government and the formation of united territorial communities that assume new areas of responsibility. One of these areas is social security and assistance, which is an important area in terms of both the people in need of this assistance, as they find themselves in difficult life circumstances for various reasons, including the military operations in the country, and the procedure for providing social services. The local level of government should be close to the level of recipients of these services, making efforts in accordance with the current legislation to provide them with appropriate decent living conditions. This is a problematic issue, given that the local governments established in recent years have huge development needs. Therefore, the authors reveal the mechanism for organizing the provision of social services in the context of decentralization, which involves the use of a unified approach to each sector of the social services sector and a clear division of responsibilities between central government and regional authorities. The current practice of providing social services in territorial communities is analyzed, and in order to expand the opportunities for citizens to receive social services in the Ternopil region in wartime, the standards for the activities of social service providers in wartime and emergency are simplified. The problems of providing social services during the war are investigated and a number of procedural actions are proposed to improve them, in particular: regulation of unequal access of citizens to social services; forecasting mechanisms for overcoming the lack of resources; increasing the participation of representatives of the non-governmental sector in the provision of social services.

Вступ

Сфера соціального захисту нині зазнає значних змін. Перш за все, це стосується загальної політики децентралізації та територіальної реформи країни. Тому природно, що необхідно зберегти можливість своєчасного та безперешкодного доступу громадян до всіх гарантованих державою послуг. Відтак, метою соціального забезпечення є регулювання відносин між суспільством та окремими соціальними суб'єктами, спільнотами та соціальними групами. Надання соціальних послуг покликано розв'язувати протиріччя між інтересами різних суб'єктів, між поточними та майбутніми інтересами суспільства. Реалізація надання соціальних послуг здійснюється за допомогою соціальних заходів і програм, що здійснюються органами держави та місцевого самоврядування, приватними організаціями та іншими державними установами.

Нормативно-правова база, котра забезпечує організацію надання соціальних послуг, є основою для ефективного функціонування систем соціального забезпечення та національної підтримки в Україні. Важливою функцією законодавчої бази є чітке регламентування процедур, які будуть здійснюватися на кожному етапі організації надання соціальних послуг. Нова редакція Закону України «Про соціальний захист України», визначає повноваження, які мають бути передані на регіональний рівень, та ті, що функціонують як власне державні повноваження. Для реалізації цих повноважень, за відсутності у структурах територіальних громадах самостійних установ з надання соціальних послуг, необхідно створити відповідні підрозділи чи інші установи (сфери освіти, охорони здоров'я та культури). Це гарантуватиме доступ до соціальних послуг усім громадянам, незалежно від місця проживання. Крім того, згаданий закон визначає перелік основних соціальних послуг, які мають надаватися на місцевому рівні.

Розділ 1. Механізм організації надання соціальних послуг в умовах децентралізації

Соціально незахищені громадяни потребують уваги та підтримки як з боку родини, так і з боку держави. У більшості випадків держава реалізує соціальну політику через регіональні та місцеві рівні управління. Фінансування організацій соціального обслуговування здійснюється з державного та місцевих бюджетів [1].

Активна фаза територіальної реформи передбачатиме оптимізацію кількості районів в Україні шляхом утворення об'єднаної територіальної громади (ОТГ), яка передбачає передачу повноважень з надання соціальних послуг від держави до місцевих рівнів. Для повноцінного надання соціальних послуг у кожній територіальній громаді мають бути

створені відповідні структурні підрозділи центрів обслуговування населення. Відповідно до закону кожна об'єднана територіальна громада має гарантувати обов'язкове надання основних послуг. Соціальні послуги можуть мати простими, спеціалізованими та комплексними, і відповідно для реалізації кожної із них слід використовувати відмінні підходи щодо залучення спеціалістів, ресурсів та фінансування. При цьому кожна послуга має відповідати певним соціальним стандартам, затвердженим Міністерством соціальної політики України.

В умовах розвиненої ринкової економіки чітко розмежовуються мікроекономічні та макроекономічні питання внутрішнього контролю (прямі методи) і державне регулювання економіки (непрямі методи). Винятком є сфера соціальних послуг, де, незважаючи на тенденцію до розширення на ринковій основі, управління процесом надання послуг на рівні об'єднаної місцевої громади безпосередньо зазнає впливу прямих методів регулювання на мікро- і маркорівні соціальних послуг, «хоча все чіткіше прослідковується тенденція розширення ринкових методів управління» [2].

Організаційний механізм системами надання соціальних послуг – це поєднання окремих організаційних компонентів у механізмі управління (рис. 1).

Таким чином, місцеві громади тепер стають «ядром» соціальної роботи, оскільки надання соціальних послуг може бути ефективнішими та керуватися громадою. А держава на центральному рівні має контролювати та регулювати діяльність соціально спрямованих територіальних установ й організацій, незалежно від форми власності, через ліцензування. Це сприятиме ефективній конкуренції та покращить якість соціальних послуг.

Організаційний механізм надання соціальних послуг на рівні громади вирішує такі завдання щодо:

- встановлення переліку та рівнів мінімальних соціальних стандартів держави за умови державних гарантій надання соціальних послуг, що забезпечують необхідний рівень споживання соціально значущих благ;
- розробка соціальних та фінансових стандартів для місцевих громад;
- формування бюджетної політики;
- створення умов для розвитку місцевих ринків соціальних послуг через місцеві органи управління;
- моніторинг соціальних послуг;
- контроль за наданням державних і територіальних послуг.

Отже, механізм надання соціальних послуг можна вважати складовою частиною загальної стратегії держави, яка безпосередньо спрямована на прийняття рішень щодо людини та її місця в суспільстві. Надання соціальних послуг є основною формою забезпечення соціального захисту

населення державою. Якщо говорити про стратегії організації механізмів ефективної організації соціальних послуг, то це стає вирішенням важливих соціальних проблем на конкретному історичному етапі розвитку.

Рис. 1. Модель організаційного механізму надання соціальних послуг в умовах децентралізації

Джерело: сформовано на основі [3]

Дубич К. В. стверджує, що в організаційному механізмі системами надання соціальних послуг суб'єкти (державні та недержавні установи) взаємодіють між собою та здійснюють цілеспрямований і систематичний вплив на об'єкти (соціальні послуги), що забезпечує певну трансформацію для досягнення конкретної мети [4].

Проілюструємо відповідні інтегральні функції кожної установи в організаційному механізмі системи надання соціальних послуг (рис. 2).

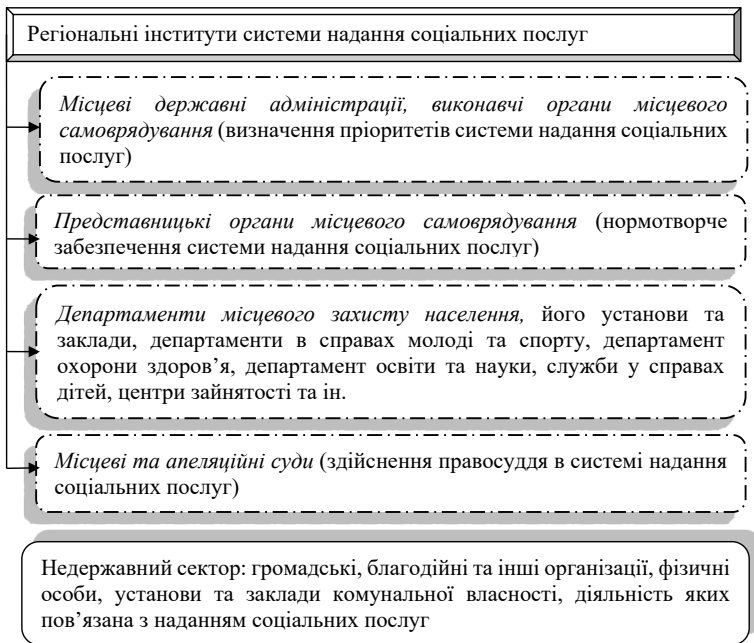

Рис. 2. Функції інститутів в організаційному механізмі системи надання соціальних послуг

Джерело: сформовано на основі [4]

Як уже зазначалося, упорядкування організації надання соціальних послуг у ОТГ здійснюється на основі постанови КМУ № 587 [5]. Не є регламентованою особливості забезпечення відповідних організаційних засад із надання соціальних послуг, які систематизовано відповідно від кількості населення у територіальній громаді.

Залежно від розміру та чисельності населення територіальної громади, до штатного розпису виконавчого органу місцевої ради доцільно додати посадових осіб. Це забезпечує реалізацію державної політики у сфері соціального захисту населення, формування регіональної програми соціальної підтримки, а не утворювати окремі підрозділи залежно від кількості населення. Кожній громаді потрібні соціальні менеджери та соціальні працівники.

Окрім надавачів соціальних послуг та спеціалістів із соціального забезпечення, у місцевих громадах соціальні послуги державного сектору надають центри надання адміністративних послуг та ради соціального захисту, місцеві органи державної влади та інші допоміжні установи

(як-от, соціальні служби, що включає спеціалізовані служби підтримки жертв домашнього насильства). Соціальні послуги також можуть надавати представники недержавного сектору. Кожен надавач соціальних послуг має бути зареєстрований у Реєстрі надавачів та отримувачів соціальних послуг. Це дозволить запросити бюджетні кошти через соціальне замовлення.

Порядок визначення потреб населення адміністративно-територіальних районів у соціальних послугах затверджено наказом Мінсоцполітики у 2023 р. [6]. Зокрема, у ньому описано визначення принципів організаційної структури суб'єктів, що надають суспільні послуги, що базується на результатах моніторингу, проведеного відповідною робочою групою. Таким чином, місцеві громади характеризуються різними рівнями гнучкості, враховуючи їх розмір, потенціал і потреби.

Надання соціальних послуг на основі договору може здійснюватися в рамках громадського співробітництва відповідно до Закону України «Про громадське співробітництво» та мати такі форми:

- делегування одного або кількох завдань іншою стороною, що співпрацює, одній із сторін, що співпрацює, і передача пов'язаних ресурсів;

- реалізація спільних проєктів, що включає координацію діяльності сторін, які співпрацюють, і накопичення ресурсів протягом певного періоду часу для спільної реалізації відповідних заходів;

- спільне фінансування (утримання) спільними підприємствами, установами та організаціями об'єктів інфраструктури.

- створення державних служб, установ і спільних організацій суб'єктами, що співпрацюють – суб'єкти спільної інфраструктури.

Окрім зазначених вище джерел фінансування, для забезпечення надання соціальних послуг можуть бути використані й інші можливості. Згідно зі статтею 41 Порядку надання соціальних послуг, крім основних соціальних послуг, у разі неможливості задоволення потреб жителів відповідного адміністративного району в наданні окремих соціальних послуг виконавча влада місцевої ради має повноваження інформувати про це місцеві державні адміністрації з метою забезпечення створення необхідних соціальних послуг на території відповідної адміністративної одиниці, зокрема шляхом планування та фінансування витрат, необхідних для задоволення потреб. Забезпечити надання особам/сім'ям регіону соціальних послуг у рамках регіональних та місцевих програм соціально-економічного розвитку. Обласні ради також можуть надавати конкурсне фінансування регіональних ініціативних проєктів.

Для формулювання сутності поняття організаційного механізму надання соціальних послуг необхідно розглянути особливості вирішення ключових завдань:

1) точне визначення меж об'єкта дослідження, які включають усі необхідні елементи, що становлять цей механізм, не розширюючи межі, охоплюючи суміжні або схожі явища;

2) поняття можна розвинути в системну концепцію, яка відображає суть поняття у всій його складності, у зв'язку з іншим понятійним апаратом та ідеями, які складають цю систему;

3) відповідне визначення відповідало потребам практики і мало не лише теоретичні, а й прикладні наслідки. Це правильно орієнтує законодавця, адекватно відображає об'єкт регулювання та охоплює весь спектр суспільних відносин, які мають відношення до поняття соціальні послуги, що з одного боку, можуть бути об'єктивно врегульовані правом, але з іншого – потребують такого регулювання.

Основними функціональними завданнями організаційного механізму надання соціальних послуг є організація профілактики, подолання складних умов життя та мінімізація негативних наслідків складних умов життя.

Отже, на підставі викладеного можна запропонувати визначення організаційного механізму надання соціальних послуг, що містить суб'єкти надання соціальних послуг на державному, регіональному та місцевому рівнях, власне об'єкти управління (соціальні послуги) та зв'язки, взаємозв'язки між складовими системи надання соціальних послуг на всіх етапах та взаємодії між ними. Отже, «організаційний механізм надання соціальних послуг» визначаються як «система структур, процесів, норм, правил і інструментів, що визначають, як урядові органи та інші стейкхолдери спільно планують, координують, фінансують, надають, моніторять та оцінюють соціальні послуги для громадян» [7]. Цей механізм забезпечує реалізацію соціальної політики країни, включаючи підтримку незахищених верств населення, забезпечення соціальної справедливості та задоволення соціальних потреб суспільства. Організаційний механізм включає структурні підрозділи, контролюючі органи, бюджетні механізми, програми та стратегії, процедури моніторингу та оцінки результатів, спрямовані на забезпечення якості та ефективності надання соціальних послуг.

Механізм організації надання соціальних послуг в ОТГ є мультикомпонентним й передбачає певну послідовність під час реалізації, яку можна узагальнити у чотири етапи (рис. 3).

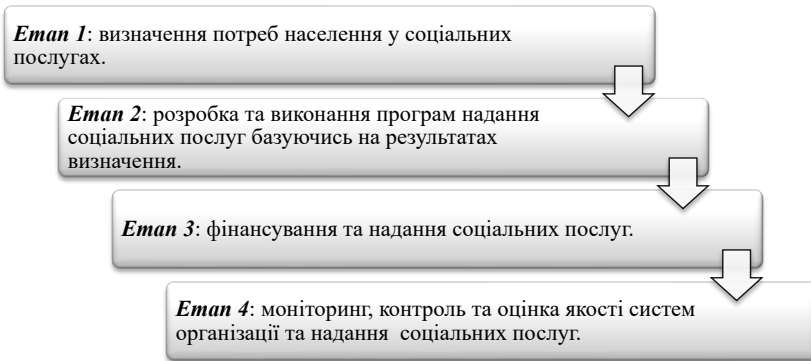

Рис. 3. Етапи механізму організації надання соціальних послуг в територіальних громадах

Джерело: сформовано автором

Під час першого етапу – аналізу потреб населення в соціальних послугах, – проводиться індивідуальна оцінка особи або сім'ї в межах складних життєвих обставин, а також збираються статистичні та дослідницькі дані про стан соціальної захищеності населення. Сутність організаційної діяльності органів ОТГ на цьому етапі полягає в систематизації процесу збору, узагальнення та аналізу даних про потенційних і реальних отримувачів соціальних послуг, а також про суб'єктів, що надають соціальні послуги. Тому цей етап слід характеризувати як підготовчий, а зібрану інформацію слід розглядати як основу для прийняття адміністративних рішень представниками соціальних служб.

Другий етап – розробка та реалізація програм надання соціальних послуг – передбачає визначення пріоритетів у наданні соціальних послуг на основі даних про кількість уже сформованих потреб. Основою організації соціальної роботи на цьому етапі є принцип розподілу функціональних обов'язків, який передбачає справедливий розподіл повноважень між працівниками соціальної служби громади залежно від їх можливостей.

Зокрема, місцеві адміністрації та органи місцевого самоврядування відповідають за організацію розроблення, фінансування та виконання окремих місцевих програм надання соціальних послуг. Опрацьована та підготовлена рівні громади інформація стає основою для формування фінансових бюджетів на вищих рівнях. Організація розробки конкретних місцевих/регіональних програм надання соціальних послуг здійснюється

відповідно до загальних вимог національного законодавства та самих нормативних документів, прийнятих органами влади відповідного рівня.

Третій етап – фінансування та безпосереднє надання соціальних послуг, здійснюється за рахунок коштів відповідного бюджету, а також залучення коштів з інших джерел. До таких джерел належать платні послуги, корпоративні кошти, благодійні пожертвування тощо.

Четвертий етап передбачає реалізацію моніторингу ефективності обраної стратегії і тактики організацій, що надають соціальні послуги. Контроль та оцінка якості соціальних послуг є обов'язком компетентних органів усіх рівнів, і в цьому процесі також беруть участь отримувачі та надавачі соціальних послуг.

Таким чином, до складових організаційного механізму надання соціальних послуг у територіальних громадах, які в сукупності забезпечують ефективне та комплексне функціонування системи соціального обслуговування, на нашу думку, належать:

- законодавчі акти: спеціальні закони, нормативні акти та регулятивні правила надання соціальних послуг. Такі документи визначають права та обов'язки громадян і організацій у сфері надання соціальних послуг і встановлює порядок надання цих послуг;

- установи та організації: державні та недержавні установи та організації, які мають право та можливість надавати соціальні послуги. До них належать державні установи, органи місцевого самоврядування, благодійні організації, некомерційні організації тощо;

- фінансування: фінансування державних програм та проектів у сфері соціальних послуг. Держава може асигнувати бюджетні кошти для забезпечення доступу до соціальних послуг, а також може стимулювати діяльність неурядових організацій через гранти та інші фінансові інструменти;

- персонал та кадри: кваліфікований персонал із знаннями та навичками, необхідними для надання соціальних послуг. Це соціальні працівники, психологи, лікарі, вчителі тощо;

- інфраструктура та ресурси: фізичні та технічні ресурси, необхідні для надання соціальних послуг. До них відносяться будівлі, обладнання, транспортні засоби, інформаційні системи та інші ресурси;

- моніторинг та оцінка: система управління, яка дозволяє органам влади та організаціям контролювати та оцінювати якість та ефективність їх надання;

- суспільні послуги: це допомагає виявити проблеми та покращити систему;

- співпраця та партнерство: співпраця між різними організаціями, установами та органами державної влади для спільного надання

соціальних послуг. Це може включати скоординовані дії між різними рівнями влади та секторами суспільства;

- інформаційні системи: ефективні системи збору та обробки інформації про населення, яке потребує соціальних послуг, та результати надання цих послуг. Це допомагає забезпечити індивідуальний підхід до потреб клієнта та управління ресурсами;

- етика та стандарти: етичні норми та стандарти, які визначають поведінку та якість послуг у сфері соціальних послуг.

Ці складові взаємодіють, щоб гарантувати надання ефективних та якісних соціальних послуг населенню. Організаційні механізми можуть відрізнятися у кожній територіальній громаді залежно від системи управління та політичної ситуації.

Останнім нововведенням є створення реєстрів надавачів та отримувачів соціальних послуг. Реєстр оприлюднено на офіційному веб-сайті Міністерства соціальної політики.

Цей запис складається з двох розділів. У першому розділі міститься вся інформація про надавача послуг, тобто загальна інформація, перелік соціальних послуг, їх зміст, умови отримання та обсяги, що надаються. Другий розділ містить загальну інформацію та дані про результати оцінки потреб, інформацію про надані послуги та інформацію про отримувачів послуги за результатами моніторингу та оцінки якості.

Найважливішими функціями органів територіальних громад щодо надання соціальних послуг є:

- обслуговування, мета якої надання соціальних послуг з урахуванням потреб мешканців;

- інформаційна, включає прийом, обробку та зберігання інформації про звернення місцевих жителів щодо соціальних послуг;

- планування та програмування, участь органів місцевої влади у розробці та реалізації соціальних проектів на рівні громад;

- контрольна, у тому числі моніторинг та перевірка ефективності та якості надання соціальних послуг.

Отже, якщо необхідний надавач соціальних послуг не доступний у межах громади або можливість надавати соціальні послуги є неповною, орган соціального захисту населення приймає рішення про надавача соціальних послуг і проводить заходи залученню їх до надання послуги. Заразом виділяється додаткове фінансування. Водночас на законодавчому рівні є обов'язок призначити соціальних менеджерів та експертів для надання соціальних послуг кожній територіальній громаді.

Розділ 2. Аналіз сучасної практики надання соціальних послуг в територіальних громадах

В Україні надання соціальних послуг здійснюється в основному органами територіальних громад. Особливістю виконання соціальної роботи в ОТГ в основному гуртується на організації соціальної приналежності та сприяє підвищенню розвитку зв'язків поміж різноманітними установами, організаціями й населенням всередині громади.

Для проведення оцінки та аналізу результатів практичної соціальної роботи на регіональному рівні нами обрано Тернопільську область, на прикладі роботи Департаменту соціального захисту населення у Тернопільській ОДА. Даний об'єкт для дослідження обрано через неможливість отримання внутрішніх даних у розрізі сформованих окремих ОТГ за відсутності публічної інформації. А Департамент СЗН Тернопільської ОДА має публічний сайт із оприлюдненою публічною інформацією.

Відповідно до вимог законодавства, у сформованих територіальних громадах для надання соціальних послуг утворені відповідні структурні підрозділи, діяльність яких має на меті забезпечення та задоволення соціальних потреб населення ОТГ, які перебувають у складних життєвих обставинах. У свою чергу, Департамент СЗН складається із керівництва та трьох управлінь (рис. 4).

Рис. 4. Структура Департаменту соціального захисту населення Тернопільської ОДА

Джерело: розроблено автором за даними [8]

Діяльність соціальних органів у Тернопільській області супроводжується виконанням відповідних завдань, як-от: підготовка пропозицій до загальнодержавних галузевих та регіональних програм у галузі надання соціальних послуг, у тому числі програм, які мають на меті підвищити рівень життя місцевого населення та підсилення ролі сім'ї, сімейних цінностей як базової основи функціонування суспільства.

Працівники соціального захисту забезпечують реалізацію державної політики у царині соціальної підтримки тим сім'ям та громадянам, котрі припадають до вразливих верств населення та/або знаходяться у трудних життєвих ситуаціях, зокрема громадянам похилого віку, інвалідам та ветеранам (у тому числі учасникам АТО/ООС), також тим представникам громади, на яких розповсюджується дія Закону України «Про статус ветеранів, гарантії соціального захисту» та «Про жертви нацистських переслідувань», особам, які зазнали небезпеки в результаті аварії на ЧАЕС, сім'ям з дітьми, молодим сім'ям, малозабезпеченим громадянам, багатодітним родинам, ВПО та іншим категоріям населення громади, котрі відповідно до чинного законодавства володіють правом на житлові субсидії чи пільги.

В обов'язки працівників територіального органу входить реалізація відповідних програм і заходів у сфері соціального захисту населення, особливо приділяються увагу проблемі торгівлі людьми. Через це ними виконуються загальнодержавна ініціатива, спрямована на поліпшення сімейних умов, гарантування рівних прав і можливостей жінок і чоловіків в участі в політичному, економічному та культурному житті та протидію дискримінації за ознакою статі.

Надання соціальних послуг в територіальній громаді та здійснення соціальної роботи здійснюється у відповідних сферах шляхом визначення потреб населення у соціальних послугах, розвитку відповідних установ, організацій і служб та участі недержавних організацій, що надають соціальні послуги чи проводять соціальне обслуговування населення громади.

Департаментом СЗН Тернопільської ОДА координується соціальна діяльності та здійснюються управлінські функції контролю за виконанням структурними підрозділами своїх обов'язків з надання соціальних послуг. До повноважень Департаменту належить проводити постійний контроль та моніторинг за дотриманням установами Пенсійного фонду України відповідних вимог чинного правових норм в частині призначення (перерахунку) та виплат пенсій, а також надання правових і практичних консультацій, або ж методично-організаційного супроводу.

Соціальними органами громади здійснюється сприяння діяльності щодо соціального захисту сімей, у тому числі сімей з дітьми, малозабезпечених домогосподарств і багатодітних сімей; органам

місцевого самоврядування, громадським та іншим організаціям і волонтерам, які вирішують проблеми соціально-економічного розвитку у цьому регіоні; молодим сім'ям, дітям, людям з інвалідністю та іншим незахищеним верствам населення громади.

З особливою відповідальністю здійснюється методичне забезпечення та координування наданих адміністративних послуг, які маю соціальний характер і виконуються органами місцевого самоврядування, центрами надання адміністративних послуг.

Формування територіальних органів щодо надання соціальних послуг постійно змінюється та оптимізується через пені причини: фінансування а також зменшення кількості осіб, які потребують допомоги (рис. 5).

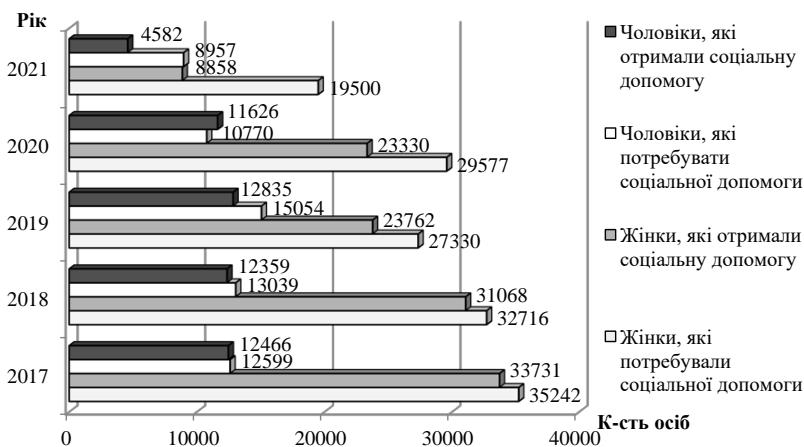

Рис. 5. Кількість громадян, яких виявлено та які перебувають на обліку у зв'язку зі складними життєвими обставинами і потребують адресної натуральної та грошової допомоги й кількість осіб, яким надано таку допомогу у Тернопільській області за період 2017–2022 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [9]

Загалом кількість осіб, які потребували адресної допомоги у 2021 році служби соціального захисту виявлено та за обліковано у кількості 28457 осіб, з них 19500 жінок та 8957 чоловіків. У порівнянні із 2020 роком ця кількість зменшилась майже у двічі, а точніше на 11890 мешканців Тернопільської області. Якщо аналізувати цей показник із 2017 року, то він протягом усього періоду (до 2020 року) постійно

перебуває у спадній тенденції від 47,8 тис. осіб (2017 р.) до 40,3 тис. осіб (2020 р.). Постійне зменшення осіб, які потребують допомоги можемо пояснити незначним покращенням життєвого добробуту людей. Останні роки на зменшення нужденних осіб у майже вдвічі, на нашу думку, впливають ряд факторів, зокрема: зменшення порогу на дання соціальної допомоги для населення у вигляді субсидій, переведення отримання пільг з натуральної форми отримання у грошову у вигляді компенсацій. Останні ж розраховуються державними структура самостійно на основі середньоспожитих показників населенням, які не завжди відповідають нормам, що споживає та чи інша особа індивідуально.

Отримання максимальної кількості допомоги у натуральній формі спостерігаємо у 2020 році (рис. 6).

Рис. 6. Кількість громадян, яким надано адресну натуральну та грошову допомогу суб'єктами, що надають соціальні послуги

Джерело: розроблено автором за даними [9]

Таким чином, у 2020 році працівниками Тернопільської служби соціального забезпечення надано адресну допомогу 34657 особам, з них 28280 жінкам та 6377 чоловікам. При цьому значно переважає надання допомоги у натуральній формі (22240 та 2426 осіб) відповідно у гендерному розрізі. У загальному за аналізований період 2017–2021 рр. надання допомоги у натуральній формі завжди перевищує над грошовою. Причинами, на нашу думку, є кілька аспектів, зокрема мешканці у більшості ОТГ віддають перевагу використанню природних джерел для палення власних приміщень, що реалізується у наданні дров та вугілля для реалізації потреби у пільгах та субсидіях; крім того через пандемію,

державними органами були прийняті відповідні зміни у законодавстві, які вплинули на зменшення наповненості дохідної частини бюджетів різних рівнів (це так звані «канікули» для ФОП, які не могли працювати під час дії карантинних обмежень).

Розглянутий аналіз діяльності Департаменту соціального зайнятості населення Тернопільської ОДА проведено до 2021 року, оскільки у 2022 році показники, через вторгнення росії в Україну із повномасштабною війною, мають спів мірний характер. Статистичними органами оприлюднені не повні результати, а тільки вимірник у піврічному часовому проміжку.

Так станом на перше червня 2022 року в обліковому Реєстрі соціального захисту налічується 56840 осіб, які відповідно до чинного законодавства мають право на отримання соціальної допомоги та виплат, що на 28383 особи більше ніж станом на січень 2021 року, тобто на 1,99%. Ключовою причиною збільшення нужденних є військові дії здебільшого на сході та півдні нашої країни, відповідно більшість населення із цих областей вимушені були шукати евакуюватися через загрозу їх життя. Такі особи стали вимушеними переселенцями і отримали статус ВПО. Тернопільщина відносить до більш спокійної території, а тому за цей час кількість її мешканців збільшувалася, навіть у противагу того, що значна частина корінного населення мігрувала за межі країни. Надана соціальна допомога мешканцям Тернопільщини за перше півріччя 2022 року в грошовому еквіваленті становила 560,9 млн. грн. [10].

Особливої уваги протягом цього періоду було приділено сім'ям із дітьми їх кількість становила 24028 осіб, що із загальної грошової суми отримали 155,84 млн. грн. така допомога здійснено у розрізі цільових виплат (табл. 1).

Таблиця 1

**Надання соціальної допомоги сім'ям з дітьми
у Тернопільській області станом на 1.06.2022 р.**

№ з/п	Пільгова категорія	Надано соціальну допомогу	
		К-сть, осіб	Сума, млн. грн
1	Допомога при народженні дитини	22057	124,4
2	Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами	274	4,6
3	Допомога на дітей одиницями матерям	1205	8,0
4	Допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування	442	18,3
5	Допомога при усиновленні дитини	46	0,42
6	Допомога на дітей, хворих на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку	4	0,12
Усього		24028	155,84

Джерело: розроблено автором на основі [10]

Отже, за результатами таблиці 1 ілюструють, що найбільше грошових коштів було нараховано та виплачено породіллям при народженні дитини 124,4 млн.грн., друге місце у структурі займають виплати, пов'язані наданням соціальної допомоги дітям, котрих усиновили чи оформили над ними опікунство. Найменше область витратила на допомогу дітям, котрі тяжко хворі – 0,12 млн. грн.

Загалом надання соціальних послуг у Тернопільському регіоні у 2022 році здійснювалася за 11 показниками. Найбільше коштів нараховано саме для виплат допомоги сім'ям із дітьми, а друге місце займають виплати щодо адресної допомоги 66506 внутрішньо переміщеним особам, які зареєструвалися у відповідних органах, у сумі 461,7 млн. гривень (табл. 2).

Таблиця 2

**Надання соціальної допомоги населенню Тернопільської області
станом на 1.06.2022 р.**

№ з/п	Пільгова категорія	Надано соціальну допомогу	
		К-сть, осіб	Сума, млн. грн
1	Допомога сім'ям з дітьми	24028	155,84
2	Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям	6414	0,17
3	Тимчасова державна допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину,	138	01,1
4	Державна допомога на дітей, які виховуються у багатодітних сім'ях	6104	69,9
5	Державна соціальна допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю	15 240	212,2
6	Щомісячна грошова допомога особам, які проживають разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розлад	2312	23,9
7	Компенсацію послуги «муніципальна няня»	21	0,46
8	Грошова компенсація вартості одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка»	1765	натуральну допомогу
9	Щомісячна адресна допомога на проживання внутрішньо переміщеним особам	66506	461,7
10	Субсидії на житлово-комунальні послуги	58664	141,2
11	Компенсація фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду	633	0,56
Усього		56840	560,9

Джерело: розроблено автором на основі [10]

Виплати субсидій, як уже зазначалося, здійснюються у двох формах: грошовій та натуральній. Враховуючи перехід на цифрові розрахунки, то сьогодні усе більше мешканців переходить на грошові операції. Відповідно, протягом 2022 року видана допомога щодо субсидій становить 140,3 млн. грн. в оплату за житлово-комунальні послуги (в тому числі готівкові 58,4 млн. грн.) та 1,2 млн. грн. на тверде паливо і скраплений газ.

Особливого значення для Тернопільської області має соціальна допомога особам, які отримали інвалідність з дитинства. Таки осіб у 2022 році зареєстровано 15240 мешканців, загальна сума виплат цього року становила 212,2 млн. грн. це одна найчутливіших верств населення. І навіть такого розміру допомога не справляється із покриттям витрат, які потрібні для функціонування такої категорії людей. Ватро зазначити, що серед наведеної кількості зареєстровано 4945 дітей віком до 18 років.

Не меш чутливою є категорія «малозабезпечених сімей», загальною кількістю у області – 6414 таких сімей. До цієї категорію зараховують і 1749 багатодітних сімей. У таких сім'ях перебуває значна кількість дітей. Зокрема, у малозабезпечених – виховується 10 814 діток, з ним у багатодітних сім'ях – 6582 дітей. Для таких сімей середній розмір соціальної допомоги у 2022 році становив 6084 гривень у місяць.

Одним із механізмів, покликаних покращити надання соціальних послуг у Тернопільській громаді, є громадські об'єднання. Враховуючи, що в умовах децентралізації влади роль держави в соціальній сфері знижується, особливого значення в системі надання соціальних послуг набувають партнерські стосунки. Соціальне партнерство може реалізовуватися за допомогою організаційних, конкурентних і процедурних механізмів. Основою організаційних механізмів є спільна структура, за якої делегуються функції органів влади, державних приватним установам чи компаніям. До механізмів конкуренції належать соціальні замовлення, соціальні проекти, тендери тощо. Процедурні механізми відносяться до правил, за якими співпраця здійснюється в рамках соціальної співпраці.

До прикладу, реалізуючи питання гендерної політики, представниками соціального департаменту у Тернопільській ОТГ за сприяння урядової уповноваженої з питань гендерної політики, а також у супроводі підтримки проекту Організації Об'єднаних Націй Жінки «Просування гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок в рамках реформи децентралізації в Україні» [11], фінансування якого здійснюється урядом країни Канади, організувати та провели Всеукраїнську науково-практичну конференцію під галом «Регіони в центрі гендерної політики» [11].

Таким чином, соціальні суб'єкти у Департаменті соціального захисту Тернопільської ОДА на території громади застосовуються наступні організаційні механізми:

- формування відповідного соціального середовища у якісному функціонуванні якого будуть впевнені партнерий розумітимуть, що досягнуті домовленості обов'язково будуть виконані;
- відкритість інформативності перед представниками громади, що сприяє можливості отримання повної й правдивої інформації про партнери;
- прагнення покращити якісний показник щодо надання соціальних послуг в ОТГ шляхом залучення фінансових, матеріальних чи людських ресурсів (кошти спонсорів або меценатів, гранти);
- розробка, складання та підписання партнерської угоди, яка визначає відповідальність сторін.

Отже, для розширення можливостей громадян отримати соціальні послуги у Тернопільській області у воєнний час спрощено стандарти діяльності суб'єктів надання соціальних послуг у воєнний та надзвичайний час. Зокрема, у наданні послуг можуть брати участь працівники та волонтери без документів, що підтверджують їх професійний рівень. Наявність або відсутність фінансової заборгованості також не враховується. Натомість надавачі певних соціальних послуг, які мають відповідати спеціальним критеріям, повинні підготувати та надати притулок отримувачам послуг та персоналу.

Розділ 3. Модернізація процесів надання соціальних послуг на місцевому рівні з урахуванням зарубіжного досвіду

Повноцінна та ефективна система соціального захисту зобов'язана гарантувати: повагу до гідного соціального існування людей, їх честі та гідності; комплексну сферу використання соціально-просторових систем; справедливий і законодавчо встановлений розподіл соціальних послуг, виплат і пільг у встановленій системі; ефективність функціонування національних установ соціального захисту.

З метою вирішення складних завдань, які висувають суспільні вимоги під впливом зовнішніх факторів розвитку будь-якої країни, створюються національні системи. Вони являють собою комплексне законодавчо-правове та організаційне забезпечення існування соціальної обслуговування населення, система об'єднань різних рівнів, управління їх діяльністю, державне фінансування окремих програм та участь громадськості в соціальній сфері. Захист інтересів громадськості здійснюється через державні установи, фонди, неурядові та міжнародні фонди.

Світовий досвід показує, що побудова взаємостосунків у соціальній сфері не тільки підвищує рівень присутності людини в суспільстві, а й формує її ставлення до держави та процесів, що в ній відбуваються. Водночас наявний світовий досвід є важливим чинником, який слід враховувати для подальшого вдосконалення державного контролю за тими процесами, які сьогодні відбуваються в Україні. Це багато в чому пов'язано з динамічним розвитком систем соціального захисту та наданням соціальних послуг у сучасному суспільстві.

Слід зазначити, що соціальна сфера кожної країни характеризується певними особливостями надання соціальних послуг, при цьому необхідно враховувати їх кількісні та якісні характеристики, а також ступінь державного регулювання (табл. 3).

Отже, основною тенденцією державного регулювання соціальних послуг закордоном є постійне розширення сфери надання соціальних послуг. Особлива увага приділяється соціальному обслуговуванню дітей, які мають особливі соціальні та освітні потреби та тих, хто залишився без батьківської опіки; звільненню центральних державних установи від багатьох соціальних функцій і їх передача місцевим органам влади; активній взаємодії з органами влади; збалансованому розвитку суб'єктів надання соціальних послуг з різними формами власності; посиленню державних гарантій та прав громадян у сфері надання соціальних послуг, зокрема шляхом здійснення контрольних заходів.

Таблиця 3

Особливості надання соціальних послуг у провідних країнах Світу

Франція	Німеччина	США
1	2	3
<i>Коротка характеристика системи надання соціальних послуг</i>		
- розгалужена система соціальних послуг із значним переліком соціальних послуг в різних сферах суспільного життя; - наявність приватних (некомерційні) організації, які доносять ініціативні ідеї в цій сфері до уряду та керують наданням соціальних послуг	- високий рівень організації надання соціальної допомоги; - розміри соціальної допомоги встановлюються з урахуванням реальних потреб їх отримувачів; - впорядкованість соціального законодавства; - значна увага до проблем біженців.	- допомогу отримують беніфіціари та члени їх сімей, які не мають інших джерел доходів та можливостей працювати; - високий рівень соціального захисту; - наявність соціальних програм, спрямованих на боротьбу з бідністю.
<i>Джерело фінансування соціальної допомоги</i>		
Внески на страхування працівників і роботодавців	Бюджети федеральних земель та муніципалітети	Державний бюджет, бюджети штатів

1	2	3
<i>Законодавство</i>		
Різносторонні законодавчі акти	Федеральний закон Про соціальну допомогу, Кодекс соціального права	Конституція
<i>Види соціальної допомоги</i>		
<ul style="list-style-type: none"> - охорона здоров'я; - освіта (соціальна допомога в школах: медсестри та няні, соціальні працівники та психологи); - правосуддя (соціальні служби та установи для злочинців); - молодіжна сфера та спорт; містобудування; - с/г кооперативи; - професійне навчання 	<ul style="list-style-type: none"> - базова соціальна допомога для літніх і непрацездатних людей; - підтримка дітей та молоді; - житлова допомога; - допомога на дітей; - допомога біженцям; - допомога безробітним 	<ul style="list-style-type: none"> - соціальна допомога по старості і втраті годувальника, у тому числі і пенсійні виплати; - допомога на виживання; - страховка по інвалідності; - допомога з безробіття

Джерело: сформовано автором на основі [12]

Сучасна реальність полягає в тому, що Україна в контексті військових дій стикається з фундаментальними проблемами, такими як демографічні зміни, низький рівень економічного зростання, вимушені міграції, швидкі зміни в моделях зайнятості та її нових формах, поширена нестача кадрів тощо, демонструє нестабільність доходів, особливо серед осіб, класифікованих як середній клас.

Усе це вимагає модернізації процесів надання соціальних послуг з врахуванням світового досвіду провідних країн та адаптації моделей соціальної підтримки, щоб краще відповідати на соціальні виклики, такі як поточний стан країни, потреби, що змінюються, старіння населення та зростання рівня безробіття, важливі фінансові обмеження тощо.

У процесі модернізації соціальних послуг національні органи влади все більше диверсифікують способи організації та фінансування цих послуг (наприклад, посилення децентралізації, надання певних завдань приватним або некомерційним, передача комерційним і громадським організаціям). Тобто, на частку цих соціальних послуг дедалі більше впливає конкуренція та правила внутрішнього ринку.

Доречно буде використати «модернізаційний підхід до моніторингу» за змінами соціальними змінами у регіональних державних процесах, котрі вагомо впливають на ефективність надання соціальних послуг в територіальних громадах, особливо в умовах воєнного стану та передбачають послідовні етапи (рис. 5).

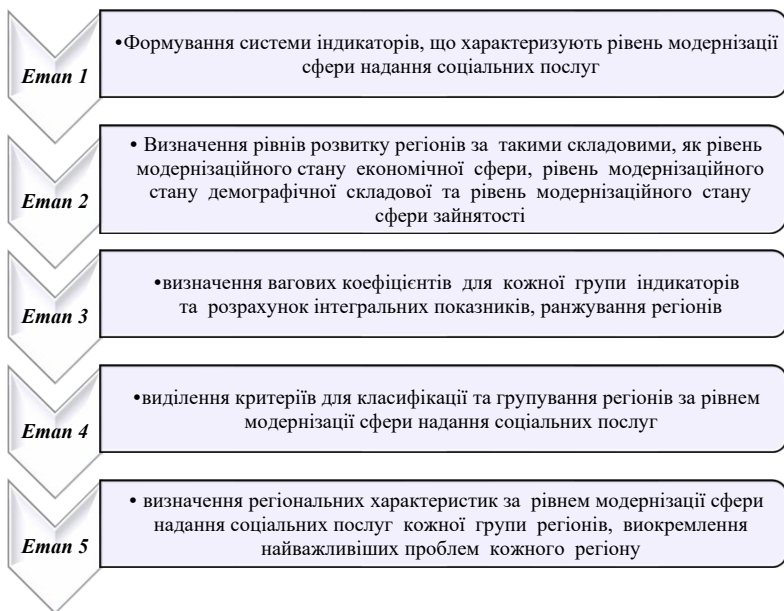

Рис. 7. Етапи модернізації системи надання соціальних послуг в умовах децентралізації

Джерело: розроблено автором на основі [13, с. 114]

При вирішенні проблем надання соціальних послуг вагомим рушійним та ефективним інструментом є використання провідних цифрових технологій. Через це соціальним органам територіальних громад, а також і державним установам, важливо більше приділяти уваги щодо їх впровадження та застосування. Подолання бар'єрів на шляху цифровізації є цінним, оскільки такий підхід до надання соціальних послуг може сприяти та допомагати у виконанні професійних обов'язків фахівцями соціальної сфери, а також полегшити процедури оформлення та подання для вразливим верствам населення, які потребують отримання таких послуг.

Особливим елементом міжнародної практики, який підвищує якість та ефективність надання соціальних послуг є так звана маркетингізація, тобто запровадження маркетингових основ у соціальну роботу. При цьому слід дотримуватися основних операцій, таких як-от: визначення цільового ринку, сегментування, позиціонування, диференціаціювання та

відповідно їх імплементації механізми організації та стратегічного планування.

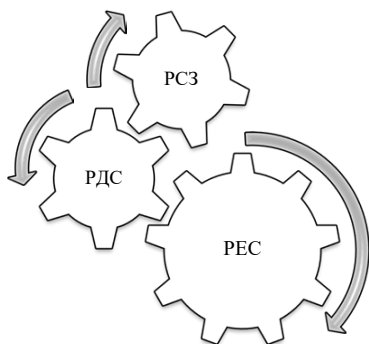
Складні військові, демографічні, економічні, технологічні, екологічні та інші ендogenous та екзогенні чинники все більше впливають на стан і розвиток української економіки та суспільства в цілому, зумовлюючи необхідність розробки відповідних довгострокових стратегій у напрямку надання соціальних послуг. Тому необхідно розробляти відповідні довгострокові стратегії та впроваджувати відповідні програми щодо соціального обслуговування та соціальний захист населення в умовах децентралізації влади. На думку деяких авторів, вибір такого вектору розвитку як політичної складової забезпечення соціального захисту громадянам України є сферою прояву здібностей і навичок людини й створює передумови для вирішення багатьох проблем у всіх сферах життєдіяльності суспільства загалом [14, с. 8; 15; 26].

Необхідність проведення таких заходів та модернізації методів і технологій соціального обслуговування населення територіальної громади відповідає потребам кола фахівців, які безпосередньо здійснюють державне управління у сфері соціального забезпечення та надання соціальних послуг населенню в окремих місцевих громадах. Тобто питання кадрового забезпечення реалізації національної політики соціального забезпечення та зайнятості є важливим і потребує розглядати питання професійного відбору як запоруку з урахуванням вимог до професійних та особистих якостей державних службовців та перспективність його реалізації.

Для ефективного впровадження механізмів та елементів модернізації сфери надання соціальних послуг територіальної громади доречно визначати рівні розвитку опираючись на систему аналітичних показників (рис. 6).

Сучасна системна кризи українських реалій, що викликана бойовими діями, має соціальний характер і проявляється хронічним зростанням безробіття, соціальною нерівністю, екологічними загрозами, втратою духовних та культурних цінностей, взаємною недовірою. Сучасний етап глобального розвитку характеризується поглибленням глобальної структурної кризи. Протириччя формальних і неформальних інститутів сучасного суспільства, їх неузгодженість і експлуататорський характер призводять до змін в економічній системі, які неминуче призводять до падіння довіри та її невдачі [16, с. 11].

Наростання протириччя через соціально-економічну кризу та загальне гальмування економічного розвитку зменшують можливості трансформації формальних і неформальних інститутів, створюючи таким чином пастку невідповідності якості економічного розвитку та відповідного його регулювання, змінюючи умови щодо надання соціальних послуг.

PC3 – рівень модернізаційного стану сфери зайнятості
PDC – рівень одернізаційного стану демографічної складової
PEC – рівень модернізаційного стану економічної сфери

Рис. 8. Система аналітичних показників, для визначення рівнів модернізації сфери надання соціальних послуг територіальної громади

Джерело: розроблено автором

Зарубіжний досвід таких країн, як Франція, Німеччина, Велика Британія та США, переконливо свідчить, що соціальна сфера є одним із пріоритетних напрямів національної політики і її важливим вираженням є підтримка сімей (окремих осіб) за складних життєвих ситуацій.

Серед способів використання зарубіжного досвіду надання соціальних виплат можна зосередити увагу на: відповідність масштабу соціальних виплат реальним потребам бенефіціарів; впровадження системи обов'язкового медичного страхування; системи соціальних виплат, що спрямована лише на тих громадян, які не мають засобів для існування та можливості працювати; посилюючи контрольні функції інститутів соціального контролю, забезпечувати спрямованість і справедливність у наданні соціальних послуг; диференціація допомоги по безробіттю, це забезпечить індивідуальний підхід та високий рівень захисту від безробіття для людей без альтернативних джерел доходу; натуральне надання соціальної підтримки у формі участі в тимчасових соціальних програмах, які передбачають не тільки соціальну підтримку, а й працевлаштування та підвищення кваліфікації.

Таким чином, з метою уникнення аргументованих загроз, необхідно узгоджувати стратегічну політику та відповідні новітні програми розвитку сучасної соціальної підсистеми національної економічної системи з системою усіх рівнів влади та соціальними складовими суспільства, відображаючи наукове обґрунтування сформульованих цілей та методологій, методів і механізмів, які можуть бути реалізовані на практиці для досягнення цих цілей. Слід звернути увагу, що поточні

характеристики глобальної підтримки (в умовах воєнного стану) слід визначити як зниження ефективності національної політики та регулювання систем надання соціальних послуг через складність прогнозів та варіативність ситуації й основних реакції соціальних підсистем національної економічної системи на екзогенні та регуляторні впливи в умовах децентралізації.

Висновки

Забезпечення розвитку сфери соціальних послуг в ОТГ передбачає використання єдиного підходу до кожного сектору сфери соціальних послуг та чітке розмежування обов'язків між центральною владою та регіональними органами. На рівні територіальної громади здійснюється контроль за дотриманням законодавства про соціальний захист населення, розробляються плани та програми соціального розвитку, здійснюється ведення реєстру надавачів соціальних послуг, інформування місцевих громадян тощо.

Організаційні механізми надання соціальних послуг на місцевому рівні вирішують такі завдання: встановлення переліку та рівня мінімальних соціальних стандартів для держави, відповідно до державних гарантій надання соціальних послуг, що гарантує необхідний рівень споживання соціально важливих товарів; розробка соціального та фінансового регулювання місцевих громад; формування бюджетної політики; створювання умов для розвитку місцевих ринків соціальних послуг через місцеві органи управління; нагляд за соціальними службами; контроль за наданням державних і територіальних послуг.

Стабільна та бажана основа для впровадження ефективної фінансово спроможної національної системи надання соціальних послуг, соціального захисту та соціального забезпечення в сучасних умовах військової агресії та з врахуванням зарубіжного досвіду провідних держав, щодо надання таких послуг є економічне підтримання, в основі якого лежить концепція сталого розвитку, що є складним поєднанням економічних, соціальних і екологічних факторів. Ситуаційними умовами та ендегенними факторами забезпечення реалізації цієї концепції в Україні є припинення бойових дій, спрямування економіки на визнання шостого технічного ладу, процес реформування інституту власності, стимулювання та розвиток науки в нашій країні, по можливості підтримувати розвиток національної інноваційної системи, створювати сприятливе середовище для інвестування країни, інтегрувати науку та бізнес, посилювати всі елементи соціалізації економіки тощо. Ключовим елементом ефективного функціонування систем соціального захисту та надання соціальних послуг є модернізація соціальних організацій в умовах децентралізації. Такий механізм сприятиме подоланню

регіональних проблем у сфері надання соціальних послуг, надасть можливість подолати соціальну дезінтеграцію щодо соціальної незахищеності певних категорій населення громади і забезпечить рівномірний доступ до системи надання соціальних послуг за умов перспективного соціального розвитку національної системи господарювання.

Таким чином, з початком масштабного вторгнення зміни законів у сфері соціального забезпечення стали необхідними. Хоча країна в цілому виявилася неготовою до викликів війни. Крім того, залишаються виклики у сфері законодавчо-правової діяльності. На нашу думку, для вдосконалення механізму організації надання соціальних послуг під час дії воєнного стану слід здійснити ряд процесуальних дій у таких напрямках: слід врегулювати нерівний доступ громадян до соціальних послуг; доречно спрогнозувати механізми подолання нестачі ресурсів; підвищити участь саме представників недержавного сектору до надання соціальних послуг; переглянути Порядок визначення потреби у соціальній допомозі під час воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Kevin Murphy and Brett Myors *Statistical Power Analysis. A Simple and General Model for Traditional and Modern Hypothesis Tests*: Routledge, 2023. 236 p.

2. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda> (accessed February 12, 2024)

3. Kebschull M., Chapple I. Evidence-based, personalised and minimally invasive treatment for periodontitis patients – the new EFP S3-level clinical treatment guidelines. *Br Dent J*. 2020. № 229. P. 443–449. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41415-020-2173-7> (accessed February 18, 2024)

4. Shpak V, Osmolovska O., Masimova L. and Romaniuk N. Inclusive literature as an innovative marketing resource of publishing activities. *Innovative Marketing*. 2020. № 16(2). P.71–79. DOI:10.21511/im.16(2).2020.06 (Scopus).

5. Порядок організації надання соціальних послуг. Наказ КМУ від 1 червня 2020 р. № 587 (зі змінами та доповненнями від № 1124 від 27.10.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.02.2024)

6. Наказ Мінсоцполітики «Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці територіальної громади у соціальних послугах» від 19.04.2023 № 130-Н. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1169-23#n7> (дата звернення: 18.02.2024)

7. Garson D. *Factor Analysis and Dimension Reduction in R – A Social Scientist’s Toolkit*. Routledge, 2023. 564 p.

8. Департаменту соціального захисту населення Тернопільської ОДА. URL: <https://social.te.gov.ua/pro-departament/struktura/> (дата звернення: 22.02.2024)

9. Державна служба статистики України головне управління статистики у Тернопільській області. URL: <http://te.ukrstat.gov.ua/wmSZ.html> (дата звернення: 18.02.2024)

10. Статистична інформація. Надання державних соціальних допомог та субсидій. 2022 р. URL: <https://social.te.gov.ua/socialni-viplati/statistichna-informaciya-golovna/> (дата звернення: 19.02.2024)

11. Всеукраїнська конференція «Регіони в центрі гендерної політики». 2021. URL: <https://social.te.gov.ua/genderna-politika/zahodi/#l-zahodi> (дата звернення: 29.11.2023)
12. Adela-Maria Isvoranu, Sacha Epskamp, Lourens J. Waldorp, Denny Borsboom Network Psychometrics with R – A Guide for Behavioral and Social Scientists: Taylor & Francis Group, LLC, 2022. 250 p.
13. Особливості діяльності місцевих органів публічного управління в умовах переформатування владних повноважень: колективна монографія / за заг.ред. М.П. Бутка. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка». 2020. 352 с.
14. Шулла Р.С., Попик М.М., Зеліч В.В. Концептуальні підходи до оцінки якості життя: зарубіжний досвід і можливості його застосування у вітчизняній теорії та практиці. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 8–14. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-8-14>
15. Шевченко О.О. Еволюція господарської системи: методологія аналізу у світовій економічній думці (кінець XIX – початок XXI ст.): монографія. Київ : «Центр учбової літератури», 2017. 304 с.
16. Сергєєва Я.С. Соціальні послуги в Україні: структура надання та особливості державної політики. *Економічний простір*. 2022. № 182. С.116–119. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/182-18>

References:

1. Kevin Murphy and Brett Myers Statistical Power Analysis. (2023) A Simple and General Model for Traditional and Modern Hypothesis Tests: Routledge, 236 p.
2. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Available at: <https://sdgs.un.org/2030agenda> (accessed February 12, 2024)
3. Kebschull M., Chapple I. (2020) Evidence-based, personalised and minimally invasive treatment for periodontitis patients – the new EFP S3-level clinical treatment guidelines. *Br Dent J*, no. 229, pp. 443–449. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41415-020-2173-7> (accessed February 18, 2024)
4. Shpak V, Osmolovska O., Masimova L. and Romaniuk N. (2020) Inclusive literature as an innovative marketing resource of publishing activities. *Innovative Marketing*, no. 16(2), pp. 71–79. DOI:10.21511/im.16(2).2020.06 (Scopus).
5. Poriadok orhanizatsii nadання sotsialnykh posluh. Nakaz KМУ vid 1 chervnia 2020. № 587 (zi zminyamy ta dopovnenniamy vid № 1124 vid 27. 10. 2023) Procedure for organizing the provision of social services. Order of the CMU of June 1, 2020, no. 587 (as amended by no. 1124 of October 27, 2023)]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text> (accessed February 19, 2024)
6. Nakaz Minsotspolityky «Pro zatverdzhennia Poriadku vyznachennia potreb naselennia administratyvno-terytorialnoi odynytisi terytorialnoi hromady u sotsialnykh posluhakh» vid 19.04.2023 № 130-N [Order of the Ministry of Social Policy «On approval of the Procedure for determining the needs of the population of the administrative-territorial unit of the territorial community for social services» of 19.04.2023 no. 130-N]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1169-23#n7> (accessed February 18, 2024)
7. Garson D. (2023) Factor Analysis and Dimension Reduction in R – A Social Scientist’s Toolkit. Routledge, 564 p.
8. Departamentu sotsialnoho zakhystu naselennia Ternopilskoi ODA [Department of Social Protection of the Population of Ternopil Regional State Administration]. Available at: <https://social.te.gov.ua/pro-departament/struktura/> (accessed February 22, 2024)

9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy holovne upravlinnia statystyky u Ternopilskii oblasti [State Statistics Service of Ukraine Main Department of Statistics in Ternopil region]. Available at: <http://te.ukrstat.gov.ua/wmSZ.html> (accessed February 18, 2024)

10. Statystychna informatsiia. Nadання derzhavnykh sotsialnykh dopomoh ta subsydii [Statistical information. Provision of state social benefits and subsidies]. Available at: <https://social.te.gov.ua/socialni-viplati/statistichna-informaciya-golovna/> (accessed February 19, 2024)

11. Vseukrainska konferentsiia «Rehiony v tsentri hendernoï polityky» [All-Ukrainian conference «Regions in the center of gender policy»]. Available at: <https://social.te.gov.ua/genderna-politika/zahodi/#l-zahodi> (accessed November 29, 2023)

12. Adela-Maria Isvoranu, Sacha Epskamp, Lourens J. Waldorp, Denny Borsboom (2022) Network Psychometrics with R – A Guide for Behavioral and Social Scientists: Taylor & Francis Group, LLC, 250 p.

13. Butka M. P. (ed.) (2020) *Osoblyvosti diialnosti mistsevykh orhaniv publichnoho upravlinnia v umovakh pereformatuvannia vladnykh povnovazhen: kolektyvna monohrafiia* [Peculiarities of local public administration in the context of reformatting power: a collective monograph]. Chernihiv : NU «Chernihivska politekhnikha». (in Ukrainian)

14. Shulla R.S., Popyk M.M., Zelich V.V. (2020) Kontseptualni pidkhody do otsinky yakosti zhyttia: zarubizhnyi dosvid i mozhlyvosti yoho zastosuvannia u vitchyznianiï teorii ta praktytsi [Conceptual approaches to assessing the quality of life: foreign experience and possibilities of its application in domestic theory and practice]. *Biznes Inform*, no. 5, pp. 8–14. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-8-14>

15. Shevchenko O.O. (2017) *Evoliutsiia hospodarskoi systemy: metodolohiia analizu u svitovii ekonomichnii dumtsi (kinets KhIKh – pochatok KhKhI st.) : monohrafiia* [Evolution of the economic system: methodology of analysis in the world economic thought (late XIX – early XXI centuries) : monograph]. Kyiv : «Tsentr uchbovoi literatury». (in Ukrainian)

16. Serhieieva Ya.S. (2022) Sotsialni posluhy v Ukraini: struktura nadannia ta osoblyvosti derzhavnoi polityky [Social services in Ukraine: the structure of provision and peculiarities of state policy]. *Ekonomichniy prostir*, no. 182, pp. 116–119. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/182-18>